

Forumkeuzebeding in algemene voorwaarden

Inleiding

Op 22 december 2004 heeft de Rechtbank Dordrecht vonnis¹ gewezen in de zaak tussen 'Eiser' (een Nederlandse vennootschap) en de vennootschap naar Belgisch recht 'Rens B.V. B.A.' (hierna: Rens). In dit vonnis staat de discussie met betrekking tot de aan een forumkeuzebeding in algemene voorwaarden te stellen eisen centraal. Als een geldige forumkeuze totstandkomt onder het regime van de EEX-Verordening,² is die rechterlijke instantie bevoegd die door partijen door middel van die forumkeuze is aangewezen.

Feiten en procesverloop

Eiser houdt zich bezig met handel in en verhuur van boorgereedschappen en advisering op het gebied van gestuurde horizontale boringen. Rens houdt zich bezig met het uitvoeren van horizontale boringen. Rens heeft op grond van een offerte d.d. 27 mei 2003 van Eiser 'hole openers' gehuurd.

In de algemene voorwaarden van Eiser is onder meer bepaald dat de geschillen die naar aanleiding van de overeenkomst ontstaan, zullen worden beslecht door de bevoegde rechter in Dordrecht.

Hoofdzak

In de hoofdzak vordert Eiser onder andere dat Rens wordt veroordeeld om aan hem een bedrag aan huurpenningen te betalen. Rens weigert – ondanks herhaalde sommaties – betaling van de openstaande facturen, omdat er tijdens een boring in België, waarbij de van Eiser gehuurde 'hole opener' werd gebruikt, stangbreuk optrad.

In het vonnis komt de hoofdzak verder niet aan de orde. Het vonnis heeft alleen betrekking op het bevoegdheidsincident.

Bevoegdheidsincident

In het incident vordert Rens dat de rechtbank zich onbevoegd verklaart. Rens stelt dat het bepaalde in artikel 18.3 van de algemene voorwaarden van Eiser geen rechtsgeldige forumkeuze is in de zin van artikel 23 EEX-Verordening. Rens onderbouwt die stelling met twee argumenten: (1) er is niet voldaan aan het vereiste van wilsovereenstemming, en (2) er is niet voldaan aan het schriftelijkheidsvereiste.

Eiser stelt met betrekking tot de bevoegdheid van de Rechtbank Dordrecht het volgende. Partijen hebben sinds oktober

2002 zaken met elkaar gedaan. Toen heeft Eiser zijn algemene voorwaarden aan Rens opgestuurd. In de periode daarna hebben partijen bijna maandelijks zaken met elkaar gedaan, steeds onder verwijzing door Eiser naar zijn algemene voorwaarden. Rens heeft nimmer geprotesteerd en Rens heeft derhalve stilzwijgend met de algemene voorwaarden van Eiser ingestemd. Aan het vereiste van wilsovereenstemming was daarom wel voldaan. Aan het schriftelijkheidsvereiste was ook voldaan, nu Rens voorafgaand aan de onderhavige facturen een aantal malen een pakbon, waarop naar de algemene voorwaarden werd verwezen, voor akkoord heeft getekend. Bovendien is sprake van een handelwijze die tussen partijen gebruikelijk is geworden.

Forumkeuzebeding conform artikel 23 EEX-Verordening, beoordeling van de Rechtbank Dordrecht

Voor een forumkeuzebeding als bedoeld in artikel 23 EEX-Verordening gelden volgens de Rechtbank Dordrecht de volgende vormvereisten: de forumkeuzeovereenkomst wordt gesloten (a) bij schriftelijke overeenkomst of een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst, (b) in een vorm die wordt toegelaten door de handelwijzen die tussen partijen gebruikelijk zijn geworden. Eiser beroept zich zowel op a als op b.

Ada De rechtbank stelt vast dat door Eiser niet is gesteld dat een schriftelijke forumkeuze is overeengekomen. Een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst is slechts dan geldig als de overeenkomst schriftelijk wordt bevestigd onder bijvoeging van de algemene voorwaarden waarin de forumkeuze is opgenomen.³ Ook daarvan is in casu geen sprake omdat de algemene voorwaarden bij de bevestiging niet waren gevoegd en Rens die algemene voorwaarden evenmin schriftelijk heeft aanvaard.

Adb De rechtbank overweegt dat de eis van schriftelijke bevestiging door de wederpartij van een mondelinge overeenkomst vervalt, indien de mondelinge overeenkomst deel uitmaakt van de lopende handelsbetrekkingen tussen partijen.⁴ In dat geval dient volgens de rechtbank in de bevestiging van de overeenkomst door de partij die de forumkeuze in haar algemene voorwaarden heeft opgenomen, naar die forumkeuze te worden verwezen. De rechtbank oordeelt dat daarvan in casu geen sprake was: het toezenden van de algemene voorwaarden door Eiser en de ondertekening van de pakbonnen (waarop naar de algemene voorwaarden wordt verwezen) door Rens was niet voldoende om een geldige forumkeuzeovereenkomst tot stand te brengen. De bevoegdheid van de Rechtbank Dordrecht kan naar het oordeel van deze rechtbank dus niet op een

1. Rb. Dordrecht 22 december 2004, 52185/HA ZA 04-2011, LJN AR8032.

2. Verordening Nr. 44/2001 van de Raad van 22 december 2000 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken. Afgekort ook wel: EEX-Verordening.

3. De rechtbank verwijst naar een arrest van het HvJ EG van 14 december 1976, NJ 1977, 446 m.b.t. art. 17 EEX-Verdrag, de voorloper van art. 23 EEX-Verordening. De bepalingen zijn gelijklopend en daarom kan de jurisprudentie m.b.t. het EEX-Verdrag in dat geval dienen als inspiratiebron voor de interpretatie van de EEX-Verordening.

4. Ook hier baseert de rechtbank zich op het arrest genoemd in noot 3.

forumkeuze worden gebaseerd. De rechtbank overweegt dat – gezien het feit dat de levering in België plaatsvond – hij ook niet bevoegd is op grond van artikel 5 lid 1 EEX-Verordening.

De Rechtbank Dordrecht verklaart zich onbevoegd en veroordeelt Eiser tot de kosten van het incident en de hoofdzaak.

Commentaar

De geldigheid van een forumkeuzebeding beoordelen is een lastige kwestie, zowel voor advocaten als voor rechters. In de praktijk is de vorenstaande casus een veelvoorkomende. In dit geval had Eiser de wijsheid om zijn algemene voorwaarden aan het begin van de handelsrelatie met Rens op te sturen. Bovendien verwees Eiser telkens naar zijn algemene voorwaarden als opnieuw orders werden geplaatst. In de praktijk zie ik vaker gevallen waarin partijen dat niet doen: het blijft dan bij een verwijzing op een offerte of een bon. Toch mocht zijn moeite Eiser niet baten. Ten onrechte, naar mijn mening. Hierna zal ik uiteenzetten waarom ik het niet eens ben met de beslissing van de Rechtbank Dordrecht in deze zaak.

In artikel 23 EEX-Verordening worden geregeld de aan een forumkeuze te stellen vormvereisten, de gevallen waarin en de voorwaarden waaronder forumkeuze toegelaten is, en de gevolgen van een geldige forumkeuze. Ik bespreek alleen de vormvereisten.

De vormvereisten die in artikel 23 EEX-Verordening aan de forumkeuzeovereenkomst gesteld worden, luiden als volgt:

‘Art. 23 lid 1 (...) Deze overeenkomst tot aanwijzing van een bevoegd gerecht wordt gesloten:

- a. hetzij bij schriftelijke overeenkomst of bij een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst;
- b. hetzij in een vorm die wordt toegelaten door de handelwijzen die tussen de partijen gebruikelijk zijn geworden;
- c. hetzij, in de internationale handel, in een vorm die overeenstemt met een gewoonte waarvan partijen op de hoogte zijn of hadden behoren te zijn en die in de internationale handel algemeen bekend is en door partijen bij dergelijke overeenkomsten in de betrokken handelsbranche doorgaans in acht wordt genomen.’

De rechtbank kwalificeert de stellingen van Eiser als een beroep op de gronden van artikel 23 lid 1 sub a en b EEX-Verordening. De rechtbank laat artikel 23 lid 1 sub c EEX-Verordening buiten beschouwing. Wat artikel 23 lid 1 sub a betreft, oordeelt de rechtbank dat door Eiser niet is gesteld dat sprake is van een schriftelijke forumkeuzeovereenkomst; daarom behandelt de rechtbank de zaak alsof er eventueel sprake zou zijn van een schriftelijk bevestigde mondelinge forumkeuzeovereenkomst.

Artikel 23 lid 1 sub a EEX-Verordening

Volgens mij heeft de rechtbank het bij het verkeerde eind waar hij oordeelt dat Eiser zich niet beroept op een schriftelijke forumkeuzeovereenkomst. Niet duidelijk wordt uit het vonnis of op de offerte d.d. 27 mei 2003, op basis waarvan de ‘hole openers’ werden verhuurd, een verwijzing naar de algemene voorwaarden staat opgenomen. Gezien de stelling van Eiser dat telkens onder verwijzing naar de algemene voorwaarden zaken werden gedaan, lijkt dat wel waarschijnlijk. Ik constateer dan dat er kennelijk een offerte is uitgebracht met daarin opgenomen een verwijzing naar de algemene voorwaarden van Eiser, dat die offerte kennelijk is bevestigd door Rens (mondeling of schriftelijk, dat blijkt niet uit de casus), en dat Rens vervolgens goederen levert met pakbonnen – waarop wederom een verwijzing naar de algemene voorwaarden van Eiser is opgenomen – die door (een medewerker van) Rens worden ondertekend. Mijs inziens kunnen de stellingen van Eiser niet anders worden begrepen dan dat op een schriftelijke forumkeuzeovereenkomst wel degelijk een beroep wordt gedaan. De rechtbank had, als deze redenering was gevolgd, vervolgens moeten constateren dat er inderdaad sprake was van een schriftelijke forumkeuzeovereenkomst die geldig was.

Het rapport Jenard⁵ bevat een toelichting op het EEX-Verdrag. Het is ook van belang voor de interpretatie van de EEX-Verordening, omdat de bepaling met betrekking tot forumkeuze in de EEX-Verordening gelijklopend is. Bij de interpretatie van het EEX-Verdrag (en dus ook van de EEX-Verordening, voorzover de bepalingen gelijklopend zijn) geldt het rapport Jenard als de belangrijkste bron van informatie, bijna vergelijkbaar met een Nederlandse memorie van toelichting bij een wet. Het rapport Jenard stelt ter zake van de schriftelijke vorm van forumkeuzebedingen in algemene voorwaarden het volgende:

‘Er is slechts voldaan aan het vereiste van de schriftelijke vorm gesteld bij art. 17, lid 1 (...) [EEX-Verdrag, VLvdB], in het geval dat een rechtsmachtverlenend beding is opgenomen in de algemene verkoopvoorwaarden van één van de partijen, gedrukt op de keerzijde van het contract, indien het door de beide partijen ondertekende contract een uitdrukkelijke verwijzing naar deze algemene voorwaarden bevat (...).’

Volgens mij is de onderhavige casus niet anders dan het geval dat wordt besproken in het rapport Jenard: tussen partijen is een overeenkomst gesloten op basis van schriftelijke stukken (de offerte, de bevestiging daarvan?, de pakbonnen) die zijn ondertekend door partijen, waarin bovendien

5. Rapport van P. Jenard over het Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken (ondertekend te Brussel op 27 september 1968), Groene Serie Privaatrecht, Burgerlijke Rechtsvordering, Verdragen en Verordeningen, Hfdst. A Europees jurisdictie- en executieverdrag (EEX) c.a., p. 199, voetnoot 212.

expliciet wordt verwezen naar de algemene voorwaarden van Eiser. Bovendien zijn die algemene voorwaarden toegestuurd aan Rens – weliswaar dus niet afgedrukt op de achterzijde van het contract, maar aan de ratio van de bepaling is voldaan omdat geen misverstand kon bestaan bij Rens en Eiser over de toepasselijkheid en de inhoud van die algemene voorwaarden. Volgens mij had in het incident dus moeten worden beslist dat er sprake is van een geldige, schriftelijke forumkeuzeovereenkomst.

De rechtbank gaat in op schriftelijk bevestigde mondelinge forumkeuzeovereenkomsten. Ik zal deze vorm ook bespreken. De rechtbank overweegt het volgende: een mondelinge overeenkomst is slechts dan geldig als de overeenkomst schriftelijk wordt bevestigd onder bijvoeging van de algemene voorwaarden waarin de forumkeuze is opgenomen. Ook daarvan is in casu volgens de rechtbank geen sprake, omdat de algemene voorwaarden bij de bevestiging niet waren gevoegd en Rens die algemene voorwaarden evenmin schriftelijk heeft aanvaard. Volgens mij klopt die overweging ook niet helemaal. Ik verwijs terzake opnieuw naar het rapport Jenard:⁶

‘Er is slechts voldaan aan de vormvereisten gesteld bij art. 17 lid 1 (...) [EEX-Verdrag, VLvdB], in het geval van een mondeling gesloten overeenkomst, indien de schriftelijke bevestiging van de verkoper met mededeling van de algemene verkoopvoorwaarden aanleiding heeft gegeven tot een schriftelijke aanvaarding van de koper (...). Het feit dat de koper geen bezwaren heeft gemaakt tegen een bevestiging die eenzijdig door de andere partij wordt gegeven houdt geen aanvaarding in voor wat betreft het rechtsmachtverlenende beding, tenzij de mondelinge toestemming valt binnen het kader van de lopende handelsbetrekkingen tussen partijen die zijn aangegaan op de grondslag van de algemene bepalingen van één van beide partijen welke een rechtsmachtverlenend beding bevatten (...).’

De rechtbank had dus, als tot de conclusie was gekomen dat geen sprake was van een schriftelijke forumkeuzeovereenkomst, toch kunnen concluderen dat er een geldige forumkeuzeovereenkomst was gesloten, gezien het hiervoor aangehaalde deel van het rapport Jenard.

Artikel 23 lid 1 sub b EEX-Verordening

De rechtbank overweegt dat ook niet aan de voorwaarden van artikel 23 lid 1 sub b EEX-Verordening is voldaan. ‘De vorm die wordt toegelaten door de handelwijzen die tussen partijen gebruikelijk zijn geworden’ is een rijkelijk vaag criterium. Volgens mij gaat het erom of partijen wilsovereenstemming hebben bereikt met betrekking tot de algemene voorwaarden waarin de forumkeuzeovereenkomst is opgenomen. Dat lijkt mij wel het geval. Het was kennelijk tussen

partijen gebruikelijk om steeds zaken te doen onder verwijzing naar de algemene voorwaarden van Eiser, die bovendien waren gestuurd door Eiser aan Rens. Over de toepasselijkheid daarvan kan volgens mij geen misverstand meer bestaan.

Artikel 23 lid 1 sub c EEX-Verordening

De rechtbank gaat niet in op deze vorm, omdat Eiser daarover niets stelt. Bij deze vorm wordt door de tekst van de bepaling overigens evenmin veel houvast geboden. Ik meen dat eenzelfde discussie zal spelen als bij artikel 23 lid 1 sub b EEX-Verordening, met één belangrijk verschil: het gaat niet om wat tussen partijen gebruikelijk is, maar om wat in de internationale handel in deze branche gebruikelijk is. Daarover had Eiser zich eventueel kunnen uitlaten en in navolging daarvan, de rechtbank.

Conclusie

Het lijkt erop dat de rechtbank deze moeilijke vraag, te weten of de forumkeuzeovereenkomst aan de vormvereisten voldoet, niet op de juiste manier heeft beantwoord. Ik heb gepoogd in het vorenstaande meer helderheid te verschaffen over dit onderwerp.

*Mr. V.L. van den Berg
Stibbe*

6. Idem.